

Miltä maailmanhistoria näyttää pääoman omistuksen näkökulmasta

Juhana Vartiainen

Vuonna 1971 syntynyt ranskalainen, Pariisin yliopiston professori Thomas Piketty saattaa hyvinkin olla maailman vaikutusvaltaisain talous- ja yhteiskuntatieteilijä. Hänen vuonna 2013 ilmestynyt teoksensa *Le capital au XXIe siècle* oli maailmanmenestys (Piketty 2013).¹ Se kuvasi ja analysoi tulo- ja varallisuuserojen muutosta rikkaassa maailmassa ja osoitti, miten viime vuosikymmenten uudelleen kärjistyvä eriarvoisuus vie maailmaa takaisin kohti 1800-luvun lopun äärimmäisen epätasaisen tulon ja varallisuuden jaon tilaa. Teos spekuloi myös kuuluisan $r > g$ -kaavan avulla, miten

pääoman tuottoaste (r) pysyvästi ylittää talouskasvun (g), mikä puolestaan tarkoittaa, että pääomien kasautuminen ja keskittyminen tulevat jatkumaan. *Le capital au XXIe siècle* oli miljoonia kappaleita myynyt jymymenestys, joka teki Pikettystä globaalin kuuluisuuden. Samalla hänelle avautui valtava tutkimusresurssien mahdollisuus.

Pikettyn uusi teos *Capital et idéologie* on jälleen aikamoinen näyttö tekijänsä osaamisesta ja pohjattomasta energiasta (Piketty 2019).² Piketty on meidän aikakautemme Karl Marx, jossa yhdistyy tulieluinen maailmanparantaja ja huolellinen ja tarkka empiirisen materiaalin läpikäyjä.

¹ Teos ilmestyi englanninkielellä helmikuussa 2014 ja on sen jälkeen käännetty useille kielille, myös Suomeksi (Into 2016). Piketty vieraili Suomessa marraskuussa 2013 Yrjö Jabnsson Foundation Award -palkinnon saaneena luennoitsijana pian ranskankielisen kirjan ilmestymisen jälkeen.

² Englanninkielisen käännöksen on määrä ilmestyä maaliskuussa 2020.

Capital et idéologie sisältää 167 kuviota ja 1 200 sivua. Se on painettu pienemmällä fontilla kuin edellinen 800 sivun opus *Le capital au XXIe siècle*. Kirjan lukemisen jälkeen maailmaa ei enää katso entisin silmin. En oikein usko Pikettyn poliittiseen ohjelmaan, jonka hän tiivistää viimeisessä luvussa. Teoksen arvo onkin sitä edeltävissä kuudessatoista luvussa, joissa Piketty kirjoittaa kokonaisen uuden maailmanhistorian – pääoman omistuksen, tulojen ja varallisuuden jaon ja niitä tukevan oikeusjärjestyksen ja ideologian näkökulmasta. Superlahjakkuuksien tapaan Piketyllä on kyky jäsentää maailmanhistoria muutamaan näkökulmaan, joiden avulla ihmiskunnan kehitys laitetaan kehyksiinsä.

Teos ei enää ole kovin taloustieteellinen, ei päättelytavoiltaan eikä sisällöltään. Se edustaa pikemminkin poliittista ja historiallista analyysia. Piketty erkanee myös entistä selvemmin valtavirtataloustieteen ajattelukehikoista. Teoksessa on kuitenkin samalla intensiivisyydellä kuin ennenkin mukana valtaviin empiiristen aineistojen huolellinen läpikäynti. Se on edellyttänyt tekijältä kykyä johtaa ja käynnistää valtavia yhteistyöhankkeita.

1. Pikettyn politiikka

Koetan seuraavaksi tiivistää Pikettyn ajattelua ja teoksen sisältöä. Pikettyn poliittinen ajatus kulkee seuraavasti. Maailmanhistoriassa on olennaista se, miten tulot ja varallisuus tuotetaan, miten ne jakautuvat sekä ne ideologiat, joilla kunakin aikana perustellaan vallitseva työn ja vallan jako.

Eriarvoisuus ja omistuksen keskittyminen ovat ihmiskunnan ongelma, joka sen on ratkaistava. Kaikilla aikakausilla on omat pää-

oman omistuksen ja eriarvoisuuden oikeuttamisen keinonsa. Piketty haluaa käydä ne läpi, jotta historian katkoskohdista voidaan oppia ja nähdä, miten tasa-arvoa ja hyvinvointia lisäävä kehitys voisi jatkua.

Maailma on 1980-luvulta lähtien ollut matkalla väärään suuntaan. Se vasemmiston ja sosiaalioikeiston koalitio, joka toteutti tasa-arvoa sodan jälkeen, on kadonnut ja muuttunut. Koska ihmiset saavat jatkuvasti kuulla, että nykyiselle talousjärjestykselle ei ole vaihtoehtoa, ei ole yllättävää, että politiikan pyrkimykset siirtyvät kansallismielisen identiteettipolitiikan suuntaan.

On kuitenkin mahdollista rakentaa osallistava, kapitalismin ylittävä sosialismi, jossa pääoman omistuksen pyhyttä ei kunnioiteta yhtä orjallisesti kuin nyt, mutta joka silti säilyttää markkinatalouden myönteiset ja dynaamiset puolet. Siinä ovat olennaisia yritysdemokratia, koulutusinvestoinnit sekä ankara progressiivinen verotus niin tuloille, perinnoille kuin pääomalle. Kireä pääomaverotus yhdessä jokaiselle jaettavan kansalais-pääomapotin kanssa tekee pääoman omistamisesta vaihtuvaa ja kiertävää eikä pääomaa pidä ajatella pysyvänä ja pitkäaikaisena oikeutena. Tuloverotuksen, perintöveron ja pääomaveron korkeimmat veroasteet voidaan Pikettyn mukaan hyvinkin nostaa 80–90 prosenttiin.

Ohjelma edellyttää ilmeisesti ylikansallista demokratiaa, aluksi EU:ssa halukkaiden maiden kesken ja myöhemmin globaalisti. Tämä edellyttäisi uudenlaista poliittista mobilisaatiota ja uusia ideologioita, joita Piketty haluaa teoksellaan edistää. Kirjan loppu hahmottelee ylikansallisia instituutioita, joiden avulla tähän suuntaan edettäisiin.

Ohjelma on utopistinen, mistä Piketty näyttää olevan hyvin tietoinen. Hän haluaa sil-

ti muistuttaa, että suuria muutoksia on tapahtunut ennenkin. Yleistä äänioikeutta ja orjien vapauttamista pidettiin aikoinaan käsittämättöminä ajatuksina ja silti ne toteutuivat. Pikettyyn lempisanoihin kuuluukin bifurkaatio (*bifurcation*), mikä tarkoittaa sellaista historian vaihetta, jossa jokin yhteiskunta suuntautuu radikaalisti uudelleen. Esimerkkeinä voi mainita Ranskan vallankumous tai yleisen äänioikeuden toteutumisen.³

2. Pikettyyn maailmanhistoria

En pidä Pikettyyn poliittista ohjelmaa uskottavana. Mutta teoksen arvo onkin historiallisen materiaalin läpikäynnissä. Ja sitä kirjassa riittää.

Neliosaisen teoksen ensimmäinen osa on omistettu sille, miten Eurooppa siirtyi keskiajalla syntyneestä kolmisääty-yhteiskunnasta moderniin keskitettyyn valtiovaltaan. Keskiajan Euroopassa yhteiskunnallinen työnjako oli tertiääristä eli kolmijakoista. Siinä laaja talonpoikaisluokka raatoi, aatelisto heilutti miekkaa, ja papisto selitti miksi näin oli hyvä.

Kolmijakoinen säätyjako ja sitä tukeva ajattelutapa olivat pitkään menestyksekkäitä. Niiden olemassaolon edellytykset kuitenkin supistuivat sitä mukaa, kun kuninkaan absolutistinen valta ja verotustarpeet kasvoivat, kansakunnat vaurastuivat, kirkon vaikutusvalta hupeni ja niin sanottu kolmas sääty (porvaristo) alkoi haluta itselleen poliittisia oikeuksia.⁴

³ Luonnontieteissä bifurkaatiolla ymmärretään dynaamisten systeemien toiminnassa tienbaaraa, josta voidaan lähteä kahteen vaihtoehtoiseen suuntaan.

⁴ Ennen Ranskan 1789 vallankumousta porvaristosta käytettiin nimitystä kolmas sääty (*tiers état*).

Nivelkohta oli Ranskan vallankumous, joka synnytti nykyaikaisen yhtenäisen valtiovallan. Samalla käytiin taistelu omaisuuden ja tulojen verotuksesta. Pikettyyn mukaan tuloksena oli verojärjestelmä, joka loi vastoin monien odotuksia ja toiveita edellytykset huomattavalle pääoman omistuksen kasautumiselle. Piketty harmittelee sitä, että vallankumouksessa ei uskallettu edetä pidemmälle, kohti pääoman ja tulojen progressiivista verotusta. Hän analysoi kiinnostavasti niitä keskusteluita, joita vallankumousvuosina käytiin pääoman omistuksen historiallisesta oikeutuksesta. Piketty toivoo, että olisi tapahtunut terävämpi ideologian katkos, jossa pääoman historialliset omistussuhteet olisi uskallettu kyseenalaistaa. Sen sijaan syntyi *proprietarismi*, yksityisomistusta kunnioittava ideologia demokratisoituvassa valtiossa. Piketty selittää tätä sillä, että pelättiin arvaamattomia seurauksia, jos olisi avattu Pandoran lipas ja määritelty omistussuhteet kokonaan uudelleen. Näin ei tehty, minkä vuoksi keskiaikaisen maailman omistussuhteet ja proportionaaliset verot jäivät pääosin voimaan.

Piketty kirjoittaa Ranskan vallankumouksesta lämpimästi ja pettyneesti, vaihtoehtoisilla kehityskuluilla spekuloiden, ja harmitellen, että vallankumous ei johtanut pääoman omistuksen merkittävämpään demokratisoitumiseen. Suomalaisesta lukijasta tämä voi olla eksoottista, mutta siinä on myös ranskalaiseen vasemmistolaisen historiankirjoitukseen suuntautuva kriittinen kärkensä. Marxismi dominoi pitkään Ranskan historioitsijakuntaa, jolla oli taipumus pitää oman maan vallankumousta vain bolshevikivallankumouksen esinäytöksenä. Piketty näyttää edustavan Ranskan vallankumouksen jälkeen luodun ensimmäisen hallituksen (*convention nationale*) ajattelutapaa. Hän haluaisi rationaalisen ja kaikkivoivan val-

tiovallan, joka heittää historian normit romukoppaan ja säättää ankaran progressiivisen tuloeroasteikon.

Ranskan vallankumous käydään kirjassa läpi erityisen perinpohjaisesti, mutta samalla tavalla selostetaan ne jännittävät poliittiset ja talouspoliittiset taistelut, joiden myötä muissakin maissa pikku hiljaa siirryttiin kohti yhteinäisvaltiota ja demokratiaa, poistamalla aateiston erioikeuksia ja valtiollistamalla kirkon omaisuutta. Tätä tehtiin niin Englannissa, Irlannissa, Ruotsissa, Puolassa, Unkarissa kuin Espanjassa.

Nykyisin demokraattisen hyvinvointivaltion esimerkkinä tunnettu Ruotsi on sekin kokenut monet äkillisen muutoksen kaudet (bifurkaatiot). Vuoden 1911 valtiopäivä uudistukseen asti Ruotsin poliittinen järjestelmä jakoi äänioikeuden ja vallan niin paikallisesti kuin valtiollisesti vain maan varakkaan eliitin sisällä.

Proprietarismi ja vähittäinen demokratisoituminen eivät 1800-luvun lopulle tultaessa kuitenkaan johtaneet omaisuuden ja tulojen tasaisempaan jakautumiseen, vaan yhä plutokraattisempaan yhteiskuntaan. Tässä Piketty teoksen juoni yhtyy hänen aiemman teoksensa analyysiin, joka väsymykseen asti kuvaa 1900-luvun alun suunnattomia varallisuuseroja.

3. Orjuus, kolonialismi, Intia ja Kiina

Kirjan toinen osa on omistettu orjuuden, maaorjuuden, imperialismin ja kolonialismin analyysille. Myös tämä analyysi tehdään eriarvoisuuden, vallankäytön ja ideologioiden näkökulmasta. Piketty kuvaa ja analysoi maaorjuuden loppumisen, Länsi-Intian orjatalouden merki-

tyksen Euroopan maille sekä orjien vapautuksen poliittiset vaiheet.

Hän näkee ja hämmästelee pääoman omistuksen ideologian pyhyttä myös orjien vapautumisessa. Senkin jälkeen, kun orjat oli vapautettu, valtiovalta maksoi monessa maassa pitkään ja hartaasti korvauksia – ei suinkaan orjille vaan orjien entisille omistajille. Kovinkaan moni suomalainen ei tiedä, että senkin jälkeen, kun Ranska vuonna 1825 oli hyväksynyt Haitin itsenäistymisen ja myöhemmin toisen tasavallan alussa vuonna 1848 vapauttanut orjat Martiniquen, Guadeloupen ja Réunionin saarilla, orjien omistajat saivat korvauksia vielä pitkään näiden tapahtumien jälkeen.

Vuonna 1825 Haitin hallitus sitoutui maksamaa itsenäisyytensä hintana 150 miljoonaa kultafrangia korvauksena siitä, että Ranska menetti orjaomistuksensa. Tämä vastasi Haitin kolmen vuoden kokonaistuotantoa, mikä olisi Piketty laskelmien mukaan vastannut suunnilleen sitä, että maa olisi ikuisesti siirtänyt kansantulostaan vuosittain 15 prosenttia Ranskan valtiokonttorille. Velkaa neuvoteltiin toki uudelleen, mutta velkojana Ranska onnistui nyhtämään tältä rutiköyhältä saarelta noin viisi prosenttia sen kansantulosta 66 vuoden ajan vuodesta 1849 aina vuoteen 1915. Jossain vaiheessa saatavat siirrettiin Yhdysvalloille, ja Ranskan ja Haitin välillä tilikirjat kuoletettiin niinkin myöhään kuin vuonna 1950. Tässä näkyy se pääoman omistuksen ”pyhyden” voima, jota vastaan Piketty puu nyrkkiään, samalla kohti historiaa. Näitä kuvauksia lukiessa alkaa hyvinkin myötelää Piketty nyrkinheitutusta.

Samassa osassa käydään huolellisesti läpi Intian kastijärjestelmää sekä Kiinan ja Japanin vastaavia historiallisia eriarvoisuuden oikeu-

tuksen tapoja. Pikettyyn yksi teesi onkin, että Euroopan maiden kolonialismi jätti Aasian maihin pysyvän jäljen ja että eurooppalainen imperialismi oli rajussa ristiriidassa niiden kauniiden periaatteiden kanssa, joita Adam Smithin kaltaiset valistuneet ajattelijat kehittivät. Piketty huomauttaa, miten 1800-luvun Kiinan talousjärjestys ennen englantilaisten voimapolitiikkaa ja oopiumisotia oli todennäköisesti paljon lähempänä Adam Smithin ideoita kuin mihin Brittein saarilla oli päästy.

4. Proprietaristisen ideologian kriisi ja politiikan rakentava vaihe

Teoksen kolmannessa osassa palataan vanhan rikkaan maailman kehityskulkuihin. Proprietaristinen ideologia ja sen tukema poliittinen järjestelmä johtivat 1900-luvun alkuun mennessä järkyttävän epätasaiseen tulojen ja varallisuuden jakautumiseen ja myötävaikuttivat ensimmäisen maailmansodan syttymiseen.

Ensimmäisestä maailmansodasta alkanut aikakausi aina 1980-luvulle asti on väkivaltaisista maailmansodista huolimatta Pikettylle se jakso, joka on luonut ihmiskunnalle toivoa ja vienyt asioita oikeaan suuntaan. Toisen maailmansodan jälkeen veroaste nousi rajusti ja tuloverotuksen progressio kiristyi. Tämä loi valtiovallalle toimintakykyä ja voimaa, erityisesti julkisen koulutuksen ja terveydenhoidon parantamiseen. Samalla tulo- ja varallisuuserot pienenivät ja talous kasvoi vauhdilla. Piketty näkee vaivaa vakuuttaakseen lukijan siitä, että hyvä kehitys johtui muustakin kuin sodasta ja jälleenrakentamisesta.

Yhdysvaltojen New Deal ja toisen maailmansodan jälkeinen aika ovat siis Pikettylle

politiikan sankariaikaa, joka vie kehitystä hänen haluamaansa suuntaan. Mutta tämä hyvä ”sosialidemokraattinen” suuntaus tyrehtyy 1980-luvulla, jolloin maailma alkaa uusliberaalien ja ”hyperkapitalististen” (Piketty käyttämä termi) oppien ajamana globalisoitua. Käänteeseen vaikuttivat myös kommunismin romahtaminen⁵, samoin kuin pääoman liikkeiden vapauttaminen ja tulojen uudelleenjakomahdollisuuden loppuminen.

5. Hyperkapitalismia ylläpitävät voimat

Teoksen viimeinen, neljäs osa analysoi niitä voimia, jotka Pikettyyn mukaan ovat edesauttaneet ja pitävät edelleen yllä varallisuuden ja tuloerojen kärjistymistä. Tässä osassa hän luo uudenlaisen näkökulman, jonka tueksi hän vyöryttää aivan uuden ja valtavan aikasarjakuvioiden patteriston. Se koskee vasemmistopuolueiden kannatuspohjaa.

Piketty osoittaa, miten vasemmistopuolueiden ja niihin verrattavien puolueiden (esim. USA:n demokraattipuolue) poliittinen kannatuspohja on viimeisten kuudenkymmenen vuoden aikana siirtynyt dramaattisella tavalla. Siinä missä vasemmistopuolueet aiemmin olivat tavallisen köyhän ja vähän koulutetun rahan puoleita, niistä on tullut puolueita, joita äänestääkin parhaiten koulutettu väestönosa, osaamiseläiti. Piketty onnistuu osoittamaan, lähes yllättävällä tavalla, miten vasemmistopuolueiden äänestäjäkunnassa on tapahtunut täsmälleen samanlainen murros *kaikissa* merkittävässä demokratioissa, myös Intiassa. Se,

⁵ Piketty omistaa yhden pitkän luvun myös reaaliosialismin kokemuksille.

että muutos on näin laaja ja yhtenäinen kaikkialla, tekee hänen argumentistaan erityisen vakuuttavan.

Näin entisistä vasemmiston puolueistakin on tullut vallitsevan liberaalin järjestyksen oppineita puolustajia, hieman samoin kuin papisto keskiajalla puolusti sääty-yhteiskuntaa. Vaikka vasemmistopuolueilla on hyviä periaatteita, ne ajavat meritokraattisen koulutuseliitin etuja. Piketty käyttää hauskaa käsitettä ”brahmiinivasemmisto”⁶ ja sen vastakohtana ”markkinaoikeista”, joka puolustaa nykyistä globalisaatiota. Kun vaihtoehtoina ovat brahmiinivasemmisto ja markkinaoikeisto, uudelleenjakoa toivova köyhä kansa ei enää anna ääntään vanhoille puolueille.

Tähän kehityskulkuun liittyy myös nativismin ja kansallismielisyyden nousu. Kun kukaan ei enää aja talouden demokratisoimista ja laajempaa uudelleenjakoa, vähäosaiset ja keskiluokka siirtyvät äänestämään kansallismielisiä ja nativistisia voimia. Nativismilla tarkoitetaan yleensä vieraita kulttuureita vastustavaa ja ihmisten syntyperää erottelevana tekijänä käytävää ajattelutapaa. Piketty kirjoittaa inhoavansa termiä ”populismi”, koska hän pitää aivan perusteltuna sitä, että äänestäjät haluavat rajujakin muutoksia talousjärjestelmään. Nativismin ja kansallismielisyyden hän näkee ansana, joka estää vasemmistolaisen poliittisen ohjelman toteuttamisen.

Tästä analysista sukeutuu suoraviivaisen vasemmistolainen ohjelma. Piketty sanookin suoraan hahmottelevansa kapitalismin kumoamista ja pääoman omistuksen riisumista ”pyhydestä”. Tilalle hän toivoo osallistavaa sosialismia, jossa on pitkälle viety Saksan ja Ruotsin

esikuvien mukainen yritysdemokratia ja jossa osakkeenomistajien valtaa on rajattu. Avaintekijä on ankara progressiivinen verotus pääomalle, ansiotuloille ja perinnöille. On ikään kuin ylläpidettävä jatkuvaa ”maareformia”, uudelleenjakoa, joka koskee kaikkea pääomnomistusta.

Tämä voi vieroittaa monia. Mutta Piketty teoksen neljännen osan analyysissä on myös juonne, joka jokaisen ajattelevan ekonomistin tulee ottaa vakavasti. Piketty toteaa nimittäin myös, että vasemmistopuolueiden ”brahminisoitumisen” myötävaikutuksella on toteutunut kehityskulku, jossa myös koulutuksen resurssit alkavat vahvistaa eriarvoistumista. Korkeasti koulutettu meritokraattinen eliitti nappaa alati suuremman osan julkisista koulutusresursseista, kun taas vähemmän lahjakkaat ja heikommista perheoloista tulevat saavat tyytyä yhä heikompiin koulutusinvestointeihin. Tämä kritiikki on syytä ottaa vakavasti Suomessakin, jossa ammattikoulujen voimavaroista käydään keskustelua.

6. Piketty erkaantuu taloustieteen valtavirrasta

Piketty on vasemmistolainen heterodoksi, eikä hänen luonnehtimisensa nykyajan Marxiksi ole pelkkä retorinen kielikuva. Hän kertoo avoimesti ja aseista riisuvalla tavallaan lähtökohdistaan ja siitä, miten häneen vaikutti 1800-luvun kehityskulkujen analysoiminen. Vaikka poliittinen valta demokratisoitui 1800-luvulla, varallisuus keskittyi.

Piketylle historia on luokkataistelujen ja ideologisten taisteluiden historiaa. Piketty näkee historian köyhän kansan ja demokratian esiinmarssina, jossa kirkon ja aateliston etuoi-

⁶ *Brahmiinit olivat ja ovat Intian kastijärjestelmän oppilinen eliitti.*

keuksien purkamisen ja orjuuden vapauttaminen ja vahvojen korkean veroasteen valtioiden luomisen prosessi on valitettavasti pysähtynyt. Hän näkee tulojen ja varallisuuden jaon poliittisesti määräytyvänä prosessina, jossa avainasemassa ovat poliittiset päätökset.

Hän olisi selvästi mieluiten merkittävä päättäjä sellaisessa kansalliskokouksessa, joka on saanut vallan ja jota eivät kovin paljon rajoittaisi historian painolastit tai omistusoikeuden kunnioitus. Hän haluaisi rationaalisen ja suuret valtaoikeudet omaavan valtiovallan ja pääomanomistuksen kansainvälisen rekisterin, jotta kukaan ei pääsisi verotusta pakoon.

Ajattelin itse aiemmin hieman samalla tavalla, mutta monen muun tavoin olen vanhempana liberalismiin ja Popperin hengessä epäilevämpi. Valtiovallan rajat ja yksilön oikeudet on tasapainotettava. Ajatus sellaisesta vallankumouksellisesta katkoksesta, jossa lähdetään kokonaan puhtaalta pöydältä, määrittelemään uudestaan valtasuhteita, on täynnä riskejä.

Eikä ole varmaa, että viranomaisten tulee tietää ja voida kontrolloida kaikkien kansalaisten kaikkia tuloja ja omaisuutta. En haluaisi, että Unkarin hallitus voisi luetteloida juutalaisten globaalit pääomanomistukset. On myös hyvä, että monet kapitalistit voivat piiloutua Kiinan hallitukselta. Korkeimmat progressioluokat eivät tuota kovinkaan paljon tuloja valtiolle.

7. Piketty tarkkanäköinen empirismi

Teos on taattua Pikettyä. Hän esittää valtavan määrän empiirisiä kuvioita, joiden taustalla oleva datatyö herättää kenen tahansa kunnioituksen. Kuten aiemmassakin teoksessaan hän vyöryttää muutamaa avainkuvioita läpi kirjan. Ku-

viot perustuvat eri alueilta ja eri aikakausilta koottuihin samanlaisiin muuttujiin. Se voi tuntua puuduttavalta, mutta on lopultakin huolellisuudessaan erittäin vakuuttavaa. Teoksessa toistuvat erityisesti seuraavat avainmuuttajat: 1) kolmijakoisen yhteiskunnan väestöosuudet (papisto, aatelisto ja tavallinen rahvas sekä vastaavat osuudet Intian kastijärjestelmässä ja Japanin luokkajärjestelmässä), 2) tulojen ja varallisuuden jakautuminen vanhassa maailmassa sekä modernina aikana eri maissa, 3) vasemmistopuolueiden poliittinen kannatus eri koulutus- ja tuloluokissa.

Piketty toinen vahvuus on edelleen vahva yhteiskunnallinen mielikuvitus sekä kyky tulkitella aikasarjojen kuvaamaa yhteiskunnallista muutosta myös romaanien, elokuvien ja tv-sarjojen kautta. Hänen vanhat suosikkinsa Honoré de Balzac ja Jane Austen ovat edelleen esillä, mutta hän kuvaa tarkkanäköisesti myös uudempiä romaaneja ja elokuvia erityisesti kolmannen maailman näkökulmasta.

8. Kritiikkiä

Liberaalin valtavirtaekonomistin on helppo löytää heikkouksia Piketty argumenteista. Piketty ei näe työmarkkinaa markkinana vaan voimapolitiikan ja taistelun kohteena. Hän uskoo, että joukkovoimalla voidaan nostaa palkkoja ja että palkat viime kädessä ovat poliittisesti määriteltävissä. Valtavirtaekonomisti on kuitenkin tottunut ajattelemaan, että työmarkkinoilla vaihdetaan työpanosta, jonka arvo riippuu kysynnästä ja tuottavuudesta. Kaikki ei ole politiikkaa ja luokkataistelua. Jos USA:ssa alimmat palkat eivät ole nousseet, se kertoo myös koulutusinvestointien vähäisyydestä eikä pelkästään ammattiliittojen heikkenemisestä.

Piketty hahmottelee rajua pääomaverotuksen kiristämistä, mutta ei käsittele lainkaan sen mahdollisia käyttäytymisvaikutuksia. Siksi hänen laskelmansa siitä, mitä uusilla veroilla voitaisiin rahoittaa, ovat epäuskottavia. Pikettyn mielestä riittävän kova, yksilöllisesti progressiivinen pääomaverotus muuttaa käsityksiä omistamisesta, niin että omistaminen nähdään väliaikaisena hallitsemisena, jota verotus jatkuvasti kierrättää. Hänen ohjelmaansa kuuluu myös kaikille kansalaisille jaettava pääomapotti, eräänlainen perustili. Tämä jatkuva uudelleenjako vaikuttaisi tietysti rajusti pääoman omistajien käyttäytymiseen ja pääoman kasautumiseen. Harva haluaa kasvattaa omaa pääomanomistusta, jos tietää, että tulevaisuudessa se on konfiskatorisen verotuksen kohteena. Näitä vaikutuksia Piketty ei käsittele.

Hän käsittelee hieman samalla tavalla naiivisti julkista velkaa, jonka hoitokustannuksia hän vertailee koulutusinvestointien volyyymiin. Historiassa on usein järjestelty julkista velkaa uudelleen. Piketty suhtautuu historian valossa varsin rennosti ajatukseen, että valtionvelkaa joskus vain järjestellään pois poliittisin päätösin. Siitä, että historiassa on niin tehty, ei kuitenkaan seuraa, että julkiseen velkaantumiseen kannattaisi suhtautua kevytmielisesti.

Sama poliittinen huolettomuus koskee Pikettyn kaavailemaa yritysdemokratiaa. Sen käänteentekevyyttä Ruotsissa ja Saksassa hän liioittelee. Osakeyhtiö on niin menestyksenkäs instituutio, että sen menestykselle on hyviä syitä. Osakeyhtiömuoto ylläpitää todennäköisesti luovaa tuhoa paremmin kuin sellainen päätöksenteko, jossa työntekijät ovat mukana.

Pikettyn poliittinen luokkataistelunäkökuuma värittää liikaa myös hänen historiantulkintaansa. Ruotsi toteutti 1980-luvulle asti vasemmistolaisen talousreformismien ohjelmaa, johon

kuului palkkaeroja tasaava solidaarinen tulopoliitiikka, joka korotti matalia palkkoja selvästi enemmän kuin korkeita palkkoja. Ohjelman viimeiseen vaiheeseen kuului suunnitelma pääoman omistuksen vähittäisestä sosialisoinnista ammattiliittojen hallitsemien palkansaajarahastojen avulla. Tähän Ruotsissa syntyi 1980-luvulla vastareaktio, joka esti palkansaajarahastot ja normalisoi palkanmuodostuksen. Piketty näkee nämä vaiheet yksinomaan pääomanomistajien poliittisena kapinana ja poliittisena taisteluna. Se oli toki sitäkin, mutta monet tuolloisen sosialidemokratian suuntausta kritisoineet taloustieteilijät, kuten Assar Lindbeck⁷ eivät olleet lainkaan pääomanomistajien edunvalvojia. He saattoivat silti esittää erittäin hyviä ekonomistiperusteluita palkansaajarahastoja ja yhtiösolidaarista tulopoliitiikkaa vastaan.

Piketty näkee pääomanliikkeiden vapauden poliittisena virheenä, joka on vienyt vasemmalta mahdollisuuden hyvinvointijärjestelmien ja tulojen uudelleenjaon laajentamiseen. Olen tästä arviosta jokseenkin eri mieltä. Juuri pääomien liikkuvuus on tehostanut kansainvälistä työnjakoa ja nostanut erityisesti Aasiassa satoja miljoonia ihmisiä rutiköyhyydestä kohti siedettävää elämää. Eikä mielestäni ole toteen näytetty, että laajan, terveyst- ja koulutuspalvelut sekä tulojen uudelleenjaon toteuttavan hyvinvointivaltion ylläpitäminen olisi globaalissa taloudessa mahdotonta ilman ylikansallista fiskaalivaltiota. Pohjoismaat ovat tästä loistava vastaesimerkki. Se, että uudelleenjakoa ei ole edelleen lisätty, edustaa poliittista tasapainoa, jolle voi olla hyviä perusteluita. Hyvinvointival-

⁷ Assar Lindbeck on Ruotsin kansantaloustieteellisen yhteisön grand old man. Hän on kuvannut Ruotsin sodanjälkeisen talouspolitiikan vaiheita kiinnostavasti muistelmateoksessaan *Ekonomin är att välja* (Lindbeck 2012).

tio ja progressiivinen verotus eivät edellytä EU:n taloudellista liittovaltiota, kuten Piketty näyttää ajattelevan.

Piketty ei edes mainitse ikääntymistä julkistaloudellisen niukkuuden keskeisenä ajurina. Hän aliarvioi niin ikään sitä työtä, jota kansainvälisessä yhteistyössä koko ajan tehdään veronkannon tehostamiseksi ja kansainvälisen verosuunnittelun rajaamiseksi, niin OECD:n kuin EU:n piirissä.

Näitä kriittisiä huomioita voisi jatkaa. Mutta ennen kuin tuomitsee Pikettyn vasemmistolaiseksi utopistiksi, kannattaa muistaa hänen häiritsevän relevantti poliittinen sanomansa. Piketty on oikeassa kysyessään, mihin nykyinen politiikka johtaa, mikäli se ei anna vastausta ihmisten oikeudenmukaisuuden kokemuksiin. Jos globaalia liberaalikapitalismia ei

koeta hyväksyttäväksi, sen poliittinen pohja murenee. Silloin eivät auta sen enempää brahmiinivasemmiston kuin markkinaoikeiston viisastelut. □

Kirjallisuus

- Lindbeck, A. (2012), *Ekonomi är att välja*, Albert Bonniers Förslag 2012.
- Piketty, T. (2013), *Le Capital au XXI:e siècle*, Les livres du nouveau monde, Seuil 2013 (suomeksi *Pääoma 2000-luvulla*, käänt. Marjo Ollila ja Maarit Tilman-Leino, Into 2016).
- Piketty, T. (2019), *Capital et idéologie*, Les livres du nouveau monde, Seuil 2019.